JEAN BAUDRILLARD A REALITA

Anotace: Níže uvedený text je zamyšlením a reakcí na publikaci J. Baudrillarda: Dokonalý zločin. Snaží se podchytit význam pojmů: realita, iluze a simulace v Baudrillardově pojetí. Uvedené pojmy domýšlí, dává do kontextů. Pojem materiální iluze a iluze času autor srovnává s pojetím času u sv. Augustýna.

Klíčová slova: Čas, idea, iluze, pravda, realita, simulace.

1. Úvod

V tomto textu se budu věnovat myšlenkám filozofa a sociologa Jeana Baudrillarda. Jeho myšlenky bývají velmi často označovány za provokativní. Často se pohybuje na hraně, možná až za hranou možného. Na druhou stranu považuji jeho provokace za užitečné a jeho filozofický koncept za zajímavý a hodný určitého zkoumání. Zabývat se však dílem J. Baudrillarda je poměrně nesnadný úkol právě pro jeho nekoncepčnost a provokativnost. V této práci jsem se zaměřil na jeho myšlenky týkající se pojmu reality, iluze a simulace z díla Dokonalý zločin (v originále vyšlo v roce 1995).

2. Kdo byl J. Baudrillard

Francouzský filozof a sociolog J. Baudrillard (1929-2007) je řazen mezi myslitele postmoderny, sám se však za postmoderního myslitele nepovažuje. Nejen, že sám sebe odmítá přiřadit k postmodernímu směru myšlení, dokonce zpochybňuje i samotnou postmodernu, jakožto (i filozofický) koncept. *„… měli bychom se nejprve zeptat, zda postmodernismus, postmoderna, má nějaký význam. Pokud jde o mne, myslím, že nemá.“*[1], odpovídá J. Baudrillard na otázku, zda označení „Velekněz postmoderny“ vystihuje jeho filozofii.

Postmoderna dle J. Baudrillarda je pouhým, nic nevysvětlujícím slovem, které lidé používají, ale které nic nevysvětluje. Obdobně nahlíží tuto problematiku například i V. Bělohradský, který v kontextu A. Baricca upozorňuje na současný problém vystihující

[1] GANE, Mike; ARNAUD, Monique a LOTRINGER, Sylvere. Rozhovory s Baudrillardem ; [z anglického vydání přeložil Petr Mikeš]. Přeložil Petr MIKEŠ. Malá díla. Olomouc: Votobia, 1997., str. 16. ISBN 80-7198-252-0.

postmodernu, a sice nemožnost vytvořit jednotnou definici pojmu jako takového: *„nastala epochální krize schopnosti definovat, všichni jsou třeba pro, nebo proti globalizaci, ale nikdo se neshodne na její definici.“*[2] V. Bělohradský přiřazuje ztrátu schopnosti vytvářet obecně akceptovatelné definice ke znakům postmoderního doby. Na rozdíl od J. Baudrillarda však postmodernu nezavrhuje, jako prázdný koncept, stejně tak jako mnoho dalších autorů. Z tohoto pohledu je zajímavé, jak právě J. Baudrillard postmodernu odmítá, jako nic neříkající pojem.

J. Baudrillard však nepovažuje znaky postmoderny za znaky, které by něco označovaly, ale za pouhé vyplnění prázdného prostoru, který vznikl po konci velkých teorií, o kterém hovoří například J. Lyotard.[3] Zatímco jsou myslitelé, kteří konec těchto velkých teorií považují za počátek éry postmoderny, J. Baudrillard naopak popisuje tento stav jako vytvoření vakua: *„Protože neexistuje nic, co by bylo možné vyjádřit, byl zvolen prázdný pojem, aby označil, co je skutečně prázdné. Takže v určitém smyslu nic takového jako postmodernismus neexistuje.“*[4] Skutečnost, že sám sebe J. Baudrillard mezi postmoderní myslitele nezařazuje, neznamená, že jím není. Samozřejmě záleží na úhlu pohledu, tento text si však neklade za cíl tuto otázku rozřešit.

T. Zemčík definuje Baudrillardův způsob výkladu, jako nestandardní, kdy se často pohybuje na okraji významu vykládaných pojmů a sám sebe často cíleně popírá.[5] Sám J. Baudrillard o sobě říká: *„Vždycky jsem žil v podstatě této „možnosti roztržky“ – ať už s univerzitou, nebo se světem politiky, … Zkrátka, pokud jde o normální skupinky kariéry, vždycky jsem je propásl, včetně skutečnosti, že jsem se nikdy nestal profesorem. Žil jsem jakoby z roztržky a ta energie pak přišla ze vzduchu.“*[6] Baudrillardova filozofie se rodila na základě určité, možná nechtěné, revolty v situaci, kterou on sám nazývá roztržkou. Jeho prarodiče byli rolníci, jeho rodiče opustili venkov a přestěhovali se do města, stal se prvním členem „kmene“ (jak sám uvádí), který šel studovat. Zde je ukryt princip jím popisované „roztržky“, určité odcizení se rodičům, původní sociální skupině, ale i nové sociální skupině se kterou neměl stejný sociální základ. V tomto napětí „roztržky“ se rodí Baudrillardovo myšlení, které je vlastně trvalou roztržkou, napětím, mezi konvencemi a Baudrillardovým pohledem na svět.

---

[2] KANDA, Roman. Podzim postmodernismu: teoretické výzvy současnosti. Praha: Filosofia, 2016, str. 21. ISBN 978-80-7007-449-7.
[3] LYOTARD, Jean-François. O postmodernismu: Postmoderno vysvětlované dětem: Postmoderní situace. Praha: Filozofický ústav AV ČR, 1993. Základní filosofické texty, ISBN 80-7007-047-1.
[4] GANE, Mike; ARNAUD, Monique a LOTRINGER, Sylvere. Rozhovory s Baudrillardem ; [z anglického vydání přeložil Petr Mikeš]. Přeložil Petr MIKEŠ. Malá díla. Olomouc: Votobia, 1997., str. 16. ISBN 80-7198-252-0.
[5] ZEMČÍK, Tomáš. Baudrillardova teorie iluzí. Filosofický časopis, 2014, roč. 62, č. 3, s. 355–368
[6] GANE, Mike; ARNAUD, Monique a LOTRINGER, Sylvere. Rozhovory s Baudrillardem ; [z anglického vydání přeložil Petr Mikeš]. Přeložil Petr MIKEŠ. Malá díla. Olomouc: Votobia, 1997., str. 8. ISBN 80-7198-252-0.

Právě proto je takové, jak ho definuje J. Zemčík. J. Baudrillard se stává právě tím postmoderním myslitelem, za jakého se sám nepovažuje. Svou revoltou vytváří (vyplňuje) tu prázdnotu, která přichází po konci tzv. velkých teorií, či velkých příběhů. Jeho vlastní život je bořením velkého narativu a vyplněním prázdna, které tak vzniká.

3. Iluze a realita

J. Baudrillard považuje vše za simulaci, realita podle něj neexistuje - nezřídka se setkávám s podobnými názory v různých textech, jak to však je skutečně s pohledem J. Baudrillarda na realitu? V jednom ze svých děl, jež lze dle mne označit za stěžejní Simulacra and Simulation vydaném v roce 1981 definuje čtyři druhy reality:

1) Realita jako taková – skutečně reálné
2) Simulace reality – simulace toho čím nejsem, ovšem existuje reálné, podstata toho, co simuluji.
3) Disimulace reality – disimuluji, že nejsem tím, čím jsem, stále však existuje „to“ reálné co disimuluji.
4) Simulacrum – již není realita, které by byla simulována, či disimulována, existuje jen samotná simulace, která se stává realitou.[7]

Pro J. Baudrillarda realita není tedy něčím, co nemá svou existenci, realita má své reálné místo. Otázkou je, jak se realita děje a jak je vnímána. J. Baudrillard často opravdu nepřesně používá pojmy „není“ a „je“, ačkoli z jeho textu vyplývá, že má na mysli, že nejsme schopni vnímat, často sám píše že realita není, ačkoli sám jeho text dokládá opak.

Simulace reality je naše snaha vytvářet kopie reálného světa, a tím svět, který v reálné podobě nejsme schopni postihnout si přibližujeme v jeho simulaci. Vztah simulace a reality není postaven na principu opaku. Reálné je pro J. Baudrillarda jen zvláštním případem simulace: *„Opakem simulace je iluze. A není žádná krize reality, právě naopak, reálného je stále víc, protože je produkováno a reprodukováno simulací, samo o sobě je pouhým modelem simulace.“*[8] Jakkoliv používá J. Baudrillard označení „jen“ zvláštní případ simulace, nikterak v této fázi (v simulacru to již neplatí) stavu reality, nesnižuje hodnotu reality jako takové. Model

[7] Volně podle: BAUDRILLARD, Jean. Simulacra and simulation. Přeložil Sheila Faria GLASER. The body in theory : histories of cultural materialism. Ann Arbor: University of Michigan Press, c1994. ISBN 0-472-06521-1.
[8] BAUDRILLARD, Jean. Dokonalý zločin. Přeložil Alena DVOŘÁČKOVÁ. Olomouc: Periplum, 2001, str. 24. ISBN 80-902836-7-5.

(realita sama) je pro tvorbu tím nejdůležitějším prvkem, má-li tedy být něco simulováno, musí být „to něco“ - model reálný a dostupný pro modelaci, pro simulaci. Model je základ.

J. Baudrillard však v této fázi simulace reality před nás pokládá problém proliferace reálného. Reálného je stále víc, ačkoliv originálu reality, v podobě modelu, je stále stejné množství, tato realita je simulována, tedy produkována a reprodukována simulací. Simulací je víc než samotného reálného modelu. Tato situace je umožněna skutečností, že realitu jsme schopni vnímat pouze jako simulaci reality, realita sama k nám v žádné formě přistoupit nemůže. Simulovat realitu můžeme různými způsoby, uměleckým ztvárněním, výzkumy, fotografiemi, jeden odraz reality je možné přiblížit s pomocí simulace na mnoho způsobů. Toto zhoubné bujení (simulované) reality považuje J. Baudrillard za fatální úděl objektivního světa.

Problém spočívá v potlačení, v deziluzi světa. Svět je radikální iluzí, to však je pro nás, dle J. Baudrillarda, nesnesitelná představa, a tak se snažíme učinit svět reálný za každou cenu. Pokud však potlačíme svět jako iluzi přichází svět, jako simulace: *„Tento gigantický podnik deziluze je doslova trestem smrti pro iluzi světa ve prospěch světa absolutně reálného – právě toto je čirá simulace.“*[9] Iluzi považuje J. Baudrillard za pozitivní stav vnímání reality: *„Iluze světa je způsob, jež mají věci na to, aby se vydávaly za to, čím jsou, zatímco vůbec nejsou.“*[10] Iluze světa je způsob, jakým nám je realita přiblížena, aniž by byla degradována na pouhou informaci o světě.

Co v nás, ale probouzí onu snahu potlačovat iluzi? Dle J. Baudrillarda je to absence věcí o sobě a fakt, že se nekonají, pouze tak vypadají. Zde lze jistě tušit Kantovu filozofii, ačkoli ho J. Baudrillard nejmenuje. Vše se vytrácí za svým vlastním zdáním a není samo se sebou identické. To je princip materiální iluze světa, která v nás svým tajemstvím vyvolává úděs. Tomuto úděsu se snažíme bránit tvorbou formální iluze o skutečnosti.[11] Neumíme snášet ani prázdnotu, ani tajemství, ani zdání. Stále máme potřebu objevovat reálné, které je nám však trvale ukryto, a tak vytváříme simulaci reality. Simulace v nás vyvolává uklidňující pocit vědomí reálného.

---

[9] BAUDRILLARD, Jean. Dokonalý zločin. Přeložil Alena DVOŘÁČKOVÁ. Olomouc: Periplum, 2001, str. 24. ISBN 80-902836-7-5.

[10] BAUDRILLARD, Jean. *Dokonalý zločin*. Přeložil Alena DVOŘÁČKOVÁ. Olomouc: Periplum, 2001, str.24. ISBN 80-902836-7-5.

[11] BAUDRILLARD, Jean. *Dokonalý zločin*. Přeložil Alena DVOŘÁČKOVÁ. Olomouc: Periplum, 2001, str.11. ISBN 80-902836-7-5.

4. Materiální iluze

Materiální, či také radikální iluze a subjektivní iluze jsou dvě základní pojetí iluze v myšlení J. Baudrillarda. Subjektivní iluze je iluzí subjektu, který považuje ireálné za reálné. Pro subjektivní iluzi platí: *„Tak dlouho, dokud není nějaká iluze rozpoznána jako omyl se její hodnota přesně rovná realitě. Jakmile je jednou rozpoznána iluze jako taková, už nejsou v jednotě. To je vlastní koncept iluze a on sám je iluzí.“*[12] Tak dlouho považujeme naši iluzi světa za svět sám, dokud nepoznáme svůj omyl.

Subjektivní iluze je iluzí metafyzickou a proti ní staví J. Baudrillard objektivní (materiální) iluzi světa. Ovšem jak může být něco takového, jako iluze objektivní? Sám J. Baudrillard si absurditu takového konstruktu uvědomuje a přiznává protiřečení již v pojmech samotných. Nabývá-li naše vědecká objektivita pomalu iluzorního charakteru, pak nic nezakazuje iluzi, je přesvědčen J. Baudrillard, aby vykonala objektivní obrat. Objektivní iluzi, považuje
J. Baudrillard za fyzikální fakt, který je dán skutečností, že nic, žádná věc, ani my nekoexistujeme v reálném čase, všechny věci existují jen v záznamu, a tedy v distanci jedna od druhé.

Nikdy v reálném čase nemůžeme poznat žádnou věc, vždy vidíme jen její odraz. *„Iluze času je stejného řádu. Je to objektivní fakt, který říká, že vy nejste nikdy zcela přítomni zde v tomto okamžiku a že integrální prezence je vždy virtuální. ... v okamžiku jste tam, a ne jinde, ale nikdy nejste v tom bodě, kde by se dovršovala každá událost. „Reálný“ čas tedy neexistuje, nikdo neexistuje v reálném čase, v reálném čase se nic neděje.“*[13] Zde i přesto, že ctím Baudrillardovu revoltu se domnívám, že toto tvrzení je nepřesné minimálně z pohledu definice pojmu „reálný čas“. Aby bylo možno toto tvrzení přijmout bylo by nutné definovat co autor myslí pod pojmem reálný čas. Ten okamžik reálného času se děje, nikoli neexistuje, naopak jsem přesvědčen, že vše se děje právě v reálném čase, pokud chápeme reálný čas jako ten nepostihnutelně krátký časový úsek mezi tím, co bylo a tím co bude (k tomuto se ještě vrátím později v kontextu Augustinova pojetí času).

---

[12] BAUDRILLARD, Jean. *Dokonalý zločin*. Přeložil Alena DVOŘÁČKOVÁ. Olomouc: Periplum, 2001, str.59. ISBN 80-902836-7-5.
[13] BAUDRILLARD, Jean. *Dokonalý zločin*. Přeložil Alena DVOŘÁČKOVÁ. Olomouc: Periplum, 2001, str.60. ISBN 80-902836-7-5.

Distance mezi reálným časem a časem kdy vnímáme naše „teď“ je životadárná, domnívá se dále J. Baudrillard. Pokud by vše koexistovalo v reálném čase, pak by hmota koexistovala sama se sebou sama ze sebe v jediném okamžiku a v tomto stavu bychom nemohli nic vnímat. Takový stav lze, ovšem dokonale hypoteticky považovat za počáteční. Teprve, když takový stav ustane nastává prostor pro vznik iluze. Iluze se rodí z distance mezi reálným časem a časem našeho vnímání. Moderní fyzika spočívá nikoli na principu oddělených částic, ovšem korelujících v prostoru, naopak částice jsou neoddělitelné, avšak v absenci věcí vedle sebe. Neoddělitelnost má význam i pro pojetí subjektu a objektu, již není možné poznávat objekt, jako oddělený od subjektu, ovšem v témže prostoru. Objekt a subjekt jsou inseparabilní, stejně jako jakékoli jiné částice.[14]

Objektivní iluze se tak stává hrobem pro jednu objektivní pravdu. Chybějící rozdíl mezi subjektem a objektem nám neumožňuje poznání objektu, tedy ani objektivní pravdy. *„V politice, v ekonomii, ve vědách „o člověku“ vyvstává inseparabilita subjektu a objektu všude, tam kde se usadila už před třemi staletími simulovaná objektivita vědy.“*[15] J. Baudrillard tak dochází k jednomu ze znaků jež jsou přiřazovány postmoderní době, již není možná jedna pravda. Je přesvědčen, že důvodem je objektivní iluze světa, přesněji stav, kdy není možné další poznání založené na rozdílu mezi subjektem a objektem. Subjekt a objekt se již nepotkávají v prostoru vedle sebe, ale z dlouhodobého hlediska jsou jednotní. Ani vědecký objekt již není uchopitelný ve své realitě a poznatelný, jako objekt.

Skutečnost, že se v čase nemůžeme reálně potkat definoval již dávno před J. Baudrillardem sv. Augustýn. Ovšem sv. Augustýn byl z mého pohledu přesnější ve výkladu, jeho pojetí času neříká, tak jak to tvrdí J. Baudrillard, že není možné setkání v reálném čase, pouze není možné toto setkání v reálném čase vnímat. Čas, se dělí na minulé, budoucí a pozornost převádějící budoucí v minulé.[16] Problém nastává u času přítomného, o kterém sv. Augustýn říká, že pokud by trval, pak by byl věčností.[17] Jenže přítomný čas netrvá, je naopak tak malým časovým úsekem, který pro nás v nepostřehnutelném intervalu neustále přeměňuje budoucí na minulé. Právě toto pojetí času sv. Augustýna umožňuje to nepotkávání se v čase,

[14] Volně podle: BAUDRILLARD, Jean. *Dokonalý zločin*. Přeložil Alena DVOŘÁČKOVÁ. Olomouc: Periplum, 2001, str.62. ISBN 80-902836-7-5.
[15] BAUDRILLARD, Jean. *Dokonalý zločin*. Přeložil Alena DVOŘÁČKOVÁ. Olomouc: Periplum, 2001, str.62. ISBN 80-902836-7-5.
[16] KARFÍKOVÁ, Lenka, 2007. Čas a řeč: studie o Augustinovi, Řehořovi z Nyssy a Bernardovi Silvestris. Oikúmené. Praha: OIKOYMENH. ISBN 978-80-7298-260-8.
[17] SOKOL, Jan, 1996. Čas a rytmus. Oikúmené. Praha: OIKOYMENH. ISBN 8086005151.

ovšem sv. Augustýn nehovoří o nemožnosti potkat se v reálném čase, jen toto setkání nejsme schopni vnímat.

Vyvstává tedy otázka, zda skutečně lze definovat, jak tvrdí J. Baudrillard, opravdovou nemožnost věcí vedle sebe, nepotkání se. Pokud vezmeme v potaz například pozorování hvězdy (ten uvádí i sám J. Baudrillard), pak je nutné dát Baudrillardovi za pravdu. Odlesk hvězdy, informace o jejím svitu, se pohybuje velmi dlouhou dobu, než je naším okem zachycena a pozorována. Ve skutečnosti tedy nikdy nepozorujeme hvězdu v její existujícím aktuálním stavu, ale dávno po něm jen její odraz.

Logicky však musíme uznat, že se zkracující se vzdáleností se i zkracuje čas mezi dějem kdy objekt vyzařuje informaci o své existenci a my tuto informaci zpracujeme, tedy objekt pozorujeme. Je tedy velmi pravděpodobná možnost reálného setkání velmi blízkých objektů, kdy se navzájem pozorují v reálném čase. Tato možnost je naprosto jistá ve chvíli kdy do sebe uvedené objekty narazí, pak jistě musí dojít k setkání a koexistenci v reálném čase, kterou J. Baudrillard vylučuje. To že se však objekty v reálném čase setkají nutně neznamená, že jsou schopny tuto situaci v reálném čase vnímat. Zde přichází stále platná teorie sv. Augustýna o čase kdy „teď“ je malá nepostřehnutelná část. Informaci o setkání v reálném čase nikdy nevnímáme v tom reálném čase, ale až jako „to co již bylo“.

Pokud srovnám teorii sv. Augustýna o čase a teorii J. Baudrillarda o materiální iluzi. Není Baudrillardova teorie až tak nová a překvapující. Přesto však má význam pro dnešní dobu. Zatímco precizní teorie sv. Augustýna již nikoho nepobuřuje a po pravdě se jí dnes už nikdo příliš nezabývá, tak J. Baudrillard jako současník s puncem provokatéra oživuje téma, které bývá opomíjeno. Filozofie je jako věda na fakultách často upozaďována. Doby, kdy se předpokládalo, že filozofický základ by měl mít každý vysokoškolsky vzdělaný člověk, aby byl schopen chápat kontexty svého jednání, jsou zdá se za námi. Stále častěji se setkávám s názorem, že filozofie je příliš teoretická nic nepřinášející věda.

Dávno objevené pravdy jsou opomíjeny, zapomínány, neučeny. Tak se stalo, že J. Baudrillard dochází ke skepsi, se kterou chtěl bojovat sv. Augustýn, k pochybnostem jimiž D. Hume „probudil Kanta z dogmatického spánku, aniž by se kdokoli pokusil na podobnost upozornit. To je důvod proč mě J. Baudrillard zaujal. Je určitě dobře čas od času si připomenout, že naše poznání v žádném případě nemůže být pravda úplná, ale jen pravda daná možnostmi našich smyslů. Je to však důvod ukončit výzkumy a zahodit jejich výsledky? Rozhodně nikoli,

jen je třeba si uvědomit reálnou možnost našeho poznání. Omyl není problém, problém je omyl vydávaný za pravdu.

V jednom s J. Baudrillardem plně souhlasím, a to s přesvědčením, že neumíme žít s iluzí a z iluze. Že nás naše nedokonalost děsí, a tak se snažíme iluzi o světě nahradit simulací reality světa. Je to náš útěk z nejistoty. Právě sv. Augustýn naprosto geniálně definoval čas, a především část času označovanou „teď“. Velmi krátký nepostižitelný úsek, který kdyby trval byl by věčností. Vše, co existuje v tomto trvalém teď je věčné, jedině tam je poznatelná pravda, protože jedině tam se děje skutečná realita. Proto tam „je“ Bůh. Je to nejlepší místo pro něj a jediné možné. Absurditou našeho bytí je fakt, že vlastně se neustále dějeme v onom „teď“, a přesto ho nejsme schopni postihnout. Neustále jsme v realitě, v reálném čase, ale vždy o tom máme jen informaci až „když to již bylo“. Stejně funguje i naše soužití s Bohem, nutně musíme s ním být v neustále se dějícím teď, ovšem nikdy ho nejsme schopni v onom „teď“ postihnout. To, co je pravdivé pro nás je iluze Boha, iluze je však pravdivou iluzí jen potud, pokud se jí nesnažíme nahradit simulací.

5. Závěr

Ačkoli jsem přesvědčen, že J. Baudrillard neotevřel nečekaně nové téma, každopádně ho otevřel v nových kulisách období postmoderny. Tam kde sv. Augustýn hledal pevný bod proti skepsi z nemožnosti poznání, J. Baudrillard nachází snahu o vytvoření simulace na místo iluze. Simulaci světa si lidé vytvářejí právě proto, že neumí žít v napětí tajemství iluze světa. Simulací je v Baudrillardově pojetí i náš vědecký výzkum, protože opomíjí základní fakt jednoty objektu a subjektu, a tudíž objektivní poznání je pouhou fikcí. Výsledky takového poznání nám neukazují, jak svět je, ale simulují nám fikci světa, kterou si sami vytváříme, a za skutečný svět nakonec pokládáme.

Iluze světa je nám dána, jako jediný obraz věcí, kdy se nám zjevují tak jak jsou, ačkoli vůbec nejsou (řečeno Baudrillardovými slovy). Jedině iluze nám přináší dle J. Baudrillarda pravdivý obraz světa a je tím světem samotným potud, pokud není realitou odhalena jako iluze. Chybějící je vysvětlení z čeho se taková iluze rodí? J. Baudrillard popisuje iluzi, jako něco, s čím my žít neumíme, něco, co nás děsí, a tak utíkáme ke snaze vytvářet simulace. V čem je ta iluze tak děsivá? Je to, domnívám se, v její neuchopitelnosti. Představuji si iluzi, tak jak jí J. Baudrillard popisuje, jako něco podobné Platonově ideji. My hledáme jistoty, které si můžeme „ohmatat“ s těmi se cítíme bezpečně, jsou pro nás

čitelné, a tudíž bezpečné. Všichni v sobě máme obsažené ideje světa, to nám umožňuje svět poznávat, ale není to možné bez péče o duši. Pouhou modelací svět Platonových idejí poznat nelze. Naprosto stejné je to s ideou Boha, je nám dána, neumíme vysvětli jak, ale máme jí v sobě obsaženu, neustále se rodí v tom nepostřehnutelném „teď“ a je tedy neustále s námi přesto je nám navždy odepřena, stejně tak jako absolutní pravda.

Jakkoli se zdá, že nelze dojít jinam než ke skepsi, já si to nemyslím. Ano absolutní pravda je nám odepřena, ale možnost poznávání v mezích našemu poznávání je nám dána. Jde o to uznat, že není možné pro člověka a pro lidské možnosti poznání stvořit dokonalý model reality, díky němuž bychom poznali opravdovou realitu, ale realitu „pro nás“ v Kantovském duchu poznávat můžeme.

Zdroje:

BAUDRILLARD, Jean. Dokonalý zločin. Přeložil Alena DVOŘÁČKOVÁ. Olomouc: Periplum, 2001. ISBN 80-902836-7-5.

BAUDRILLARD, Jean. Simulacra and simulation. Přeložil Sheila Faria GLASER. The body in theory : histories of cultural materialism. Ann Arbor: University of Michigan Press, c1994. ISBN 0-472-06521-1.

GANE, Mike; ARNAUD, Monique a LOTRINGER, Sylvere. Rozhovory s Baudrillardem ; [z anglického vydání přeložil Petr Mikeš]. Přeložil Petr MIKEŠ. Malá díla. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-7198-252-0.

KANDA, Roman. Podzim postmodernismu: teoretické výzvy současnosti. Praha: Filosofia, 2016. ISBN 978-80-7007-449-7.

KARFÍKOVÁ, Lenka, 2007. Čas a řeč: studie o Augustinovi, Řehořovi z Nyssy a Bernardovi Silvestris. Oikúmené. Praha: OIKOYMENH. ISBN 978-80-7298-260-8.

LYOTARD, Jean-François. O postmodernismu: Postmoderno vysvětlované dětem: Postmoderní situace. Praha: Filozofický ústav AV ČR, 1993. Základní filosofické texty, str. 24. ISBN 80-7007-047-1.

SOKOL, Jan, 1996. Čas a rytmus. Oikúmené. Praha: OIKOYMENH. ISBN 8086005151.

ZEMČÍK, Tomáš. Baudrillardova teorie iluzí. Filosofický časopis, 2014, roč. 62, č. 3, s. 355–368